PŘÍPRAVA JEDINCŮ NA ODCHOD Z DĚTSKÝCH DOMOVŮ A JEJICH ZAČLENĚNÍ DO SPOLEČNOSTI

THE PREPARATION OF INDIVIDUALS FOR LEAVING CHILDREN'S HOMES AND INTEGRATING INTO SOCIETY

Veronika Štenclová[1]

[1] Katedra sociální pedagogiky, Pedagogická fakulta, Ostravská univerzita, Ostrava

Abstrakt

Příspěvek představuje dílčí výsledky disertační práce, zaměřující se na problematiku sociálního začleňování jedinců, kteří vyrůstají v dětských domovech a chystají se je, za účelem osamostatnění, opustit. Představena bude kvalitativní část, jejíž hlavní výzkumná otázka zní: Jak hodnotí informanti svou připravenost na odchod z DD v konfrontaci s reálnou zkušeností samostatného života? Sběr dat proběhl narativními rozhovory se 6 informanty před odchodem ze zařízení a následně 4–12 měsíců po něm.

Klíčová slova: *dětský domov, příprava na samostatný život, self-efficacy, sociální kompetence, začleňování do společnosti*

Abstract

The paper presents partial results of a dissertation, focusing on the issue of social inclusion of individuals who grew up in children's homes and are preparing to leave them, in order to become independent. The qualitative part will be presented, the main research question of which is: How do informants evaluate their readiness to leave DD when confronted with the real experience of independent living? Data collection took place through narrative interviews with 6 informants, first before leaving the facility and subsequently 4–12 months after their departure.

Keywords: *children's home, preparation for independent living, self-efficacy, social competences, integration into society*

1 ÚVOD

Dle výzkumných studií řada jedinců po odchodu z dětských domovů (dále DD) bojuje se svým začleněním do společnosti, a ne vždy je tento proces úspěšný. Představená část disertační práce navazuje na tento problém a identifikuje konkrétní problémy spojené s přípravou k odchodu a sociálním začleňováním jedinců. Výstupem jsou návrhy doporučení aplikovatelných v praxi.

2 TEORIE

Jedno z dilemat, které popisuje Škoviera (2007) se zabývá rozporem ohledně přístupu k dětem z DD. Na jedné straně panuje názor, že tyto děti nejsou ničím specifické, jsou stejné jako ostatní, to jen široká veřejnost je staví do výlučného postavení. Druhý názor zastává opačný protipól – tyto děti jsou jiné, a to především proto, že i jejich biologické rodiny se liší od ostatních, tudíž si jedinci z těchto rodin nesou s sebou specifické životní zkušenosti, které je ohrožují v kognitivní, sociální i emocionální složce jejich osobnosti (srov. Němec & Vojtová, 2009). Vyskytují se u nich projevy např. deprivace, traumat, poruch attachmentu, syndromu ústavní závislosti, nevyzrálosti v emoční, pracovní, grafomotorické a sociální oblasti, nízká motivace ke vzdělávání, rizikové chování atp. (např. Matoušek, 2019; Vlach, 2017).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Cílem kvalitativní části disertační práce bylo vymezit zkušenost jedince z procesu jeho začlenění do společnosti a připravenosti na samostatný život. Sběr informací proběhl narativními rozhovory s 6 participanty ve dvou fázích. V první fázi před jejich očekávaným odchodem ze zařízení a následně 4–12 měsíců po něm. Narativní rozhovory byly analyzovány kvalitativní fenomenologickou metodou Meaning Constitution Analysis (Sages & Lundsten, 2009). Doplňující metodou bylaobsahová analýza spisových složek každého jedince. Ty obsahovaly dokumenty anamnestické, soudní, školní, zdravotní či zprávy sociálních pracovnic a jiných odborníků, včetně vychovatelů. Tyto informace posloužily především k prezentaci participantů a k hlubšímu pochopení informací a propojení kontextů v samotné interpretaci dat.

4 VÝSLEDKY

Bengtsson et al. (2018) uvádí, že v dosavadním poznání chybí ve zkoumaném odvětví výzkumy, které by studovaly situace před odchodem z DD a následně po něm. V první fázi se participanti vyjadřovali především o pocitech a emocích z očekávané budoucnosti. Jednalo se především o ty s negativním emočním nábojem, např. nechuť, strach, stesk, obavy, nejistotu či starosti. Patrná byla ambivalence jejich pocitů v podobě těšení se na samostatnost a zároveň obavy z toho, jak vše zvládnou. Ve druhé etapě bylo cílem zjistit a pospat reálnou zkušenost jedinců související se samostatným životem po opuštění DD. Pro úspěšné zvládání samostatného života rezonovala dominantní 4 témata, která se prolínají celou problematikou. Jsou jimi jistota v oblasti bydlení, zaměstnání, financí a vztahových sítí. Čím více těchto oblastí měli zajištěny, tím úspěšnější byla jejich integrace.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Výsledky z kvalitativní části doplňují získaná data z části kvantitativní. Na základě výsledků lze uvažovat o možných doporučeních pro praxi, přičemž na mnoho z uvedeného poukazují již řadu let různí odborníci, kteří zároveň apelují na nutnost změn ve stávajícím systému, k čemuž prozatím nedošlo. Jedná se např. o posilování sociální kompetence jedinců z DD, akcentování dostupnosti a ukotvení služeb doprovázení a mentoringu již v procesu přípravy na odchod z DD a následně po něm (Sulimani- Aidan & Tayri-Schwartz, 2021), vytvoření návazných služeb a inkluzivní a koordinované sítě aktérů podpory mladým lidem po odchodu z DD. Zajištění jejich kooperace a multioborový přístup (Jarczok et al., 2020; Matoušek, 2019). Zvýšení nabídky registrovaných sociálních služeb a jejich kapacit, především domů na půl cesty (Remsová in Remsová, Kapko, 2013). Navrácení kompetencí a úloh diagnostickým ústavům, jež byly platné před novelizací občanského zákoníku č. 89/2012. Nutnost inovací a změn ve stávající legislativě s důrazem na ukotvení problematiky odchodu z DD a následné péče a mnoho dalších.

6 LITERATURA

Bengtsson, M., Sjöblom, Y., & Öberg, P. (2018). Young care leavers‘ expectations of their future: A question of time horizon. *Child & Family Social Work*. 23:188–195.

Jarczok, M., Krüger Knecht, B., Mitrovic, T., Gérard, G., & Jud, A. (2021). Care leaver needs and accessibility: Findings from the first large-scale project in Switzerland. *Child & Family Social Work*. *26*:11–25. https://doi.org/10.1111/cfs.12785.

Matoušek, O. (2019). Odcházení mladých dospělých z ústavní péče. *Fórum sociální práce*, **2**(12), 55–57.

Němec, J. & Vojtová, V. (2009). *Vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním: Education of socially disadvantaged pupils.* Brno: Paido.

Remsová, L. (2013). *Odchod z ústavní péče v kontextu metody divadla utlačovaných a kritického participačního akčního výzkumu.* In: Remsová, L. & Klapko, D. Výzkumný exkurz do dramatické výchovy. Brno: Masarykova univerzita.

Sages, R. & Lundsten, J. (2009). *Meaning Constitution Analysis: A Phenomenological Approach to Research in Human Sciences*. Lunds: Lunds Universita.

Sulimani-Aidan, Y., & Tayri-Schwartz, T. (2021). The role of natural mentoring and sense of belonging in enhancing resilience among youth in care. *Children and Youth Services Review*, Volume 120.

Škoviera, A. (2007). *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech].* Praha: Portál.

Vlach, J. (2017). Úspěšnost dětí z dětských domovů v sekundárníma terciárním vzdělávání – Porovnání pohledu klientů a jejich vychovatelů. *Sociální pedagogika*, 5(2), 72–84.